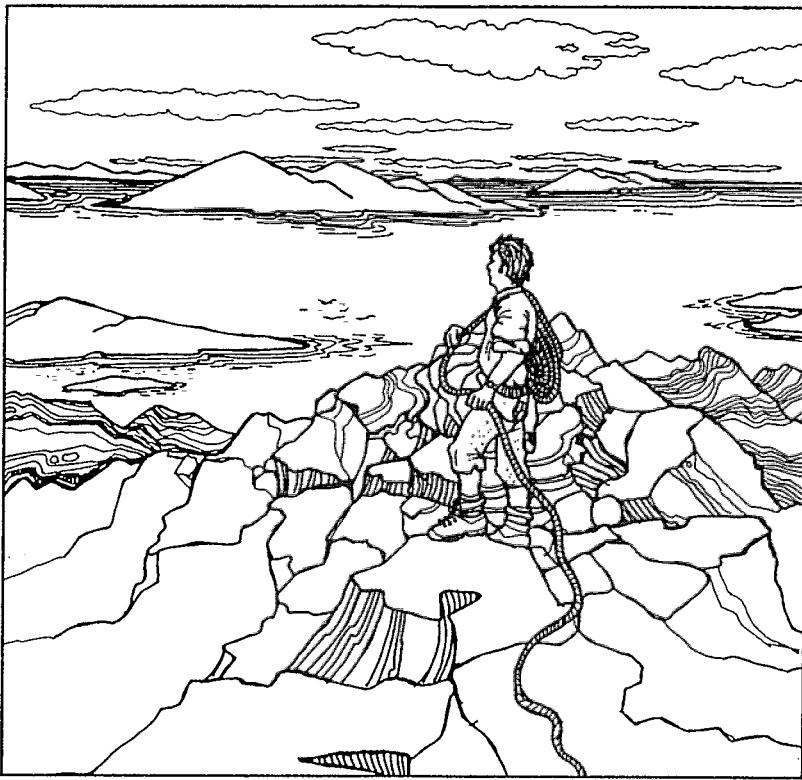

TINDEFRILUFTSLIVET

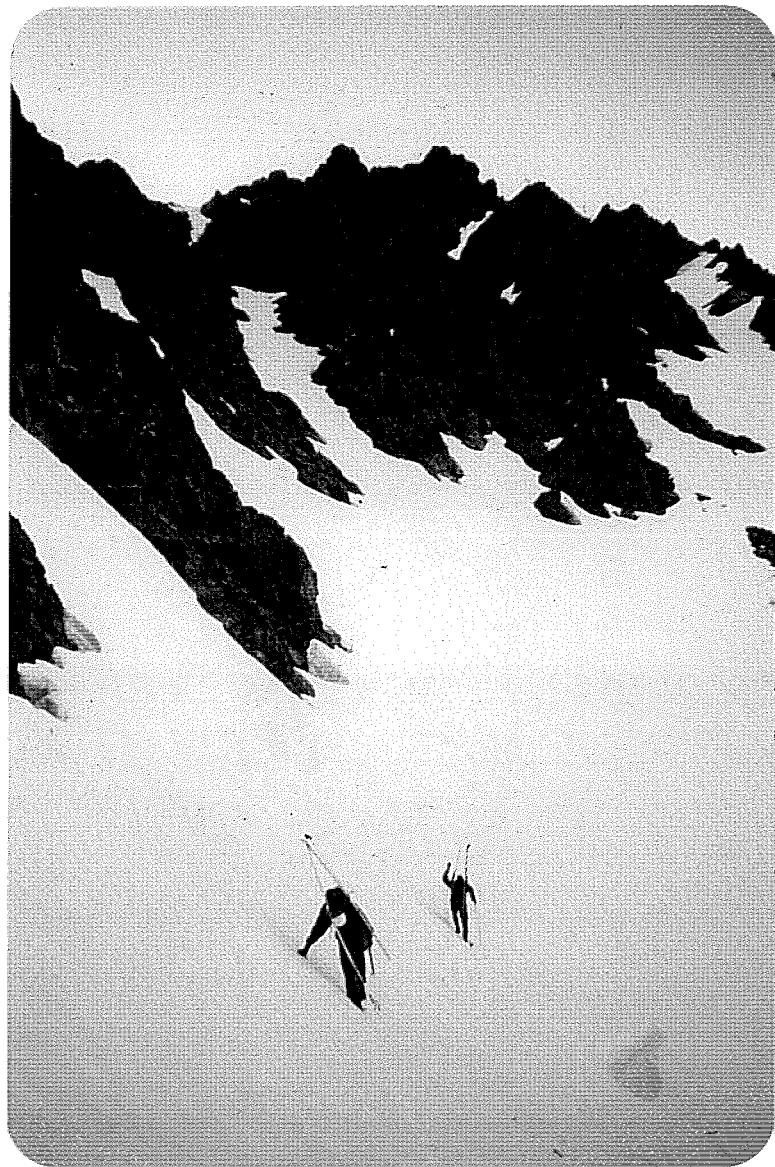

I LYNGSALPENE.

OVERSIKT OG UTVIKLING.

av Espen Nordahl.

Eksamens i friluftslivslære.
Ett-årig mellomfagstillegg i friluftsliv 1992-93.
Norges Idrettshøgskole.

*I de svarte tinder
finner den hvite snø
evig hvile.*

FORORD.

Takk til Ivar for at æ fikk skrive om det æ hadde mest lyst til.

Takk til alle vennan mine som æ har fått oppleve Lyngsalpene sammen med.

Takk til Peter Wessel Zapffe for "Barske Glæder".

Takk Gillis B. og Åke H. for at dere har **opplevd** Lyngsalpene.

En forhåpentlig takk til de folkevalgte for at de bevarer Lyngsalpene mest mulig uberørt.

Takk til kaffekoppen og Macintoshen for trivelig samvær.

Tromsø 20.01.1993

INNHOLDSFORTEGNELSE.

Innledning.....	s. 1
Geografi og befolkning.....	s. 3
Topografi.....	s. 3
Geologi.....	s. 3
Oversyn over tindefriluftslivet i Lyngsalpene.....	s. 7
Hva menes med tindefriluftsliv i denne oppgaven.....	s. 7
Hvem bruker Lyngsalpene.....	s. 7
Tindefriluftslivsaktiviteter i Lyngsalpene.....	s. 8
Fjellklatring/Tinderangling.....	s. 8
Breturer.....	s. 11
Skiturer/Skibestigninger.....	s. 12
Haute-Route turer.....	s. 15
Utviklinga av tindefriluftslivet i Lyngsalpene.....	s. 16
Før 1895, vitenskapsmenn og de første turister.....	s. 16
1895-1905: de første klatrerne kommer; Caspari, Le Blond, Slingsby	s. 17
1905-1911: da tyskerne var her; Taueren, Tappeiner, Endell og Martin.....	s. 22
1920-1939: Zapffe og "de sørfra".....	s. 25
1938-1950: Billings odyse.e.....	s. 27
1950-1960: engelskmennenes andre store tidsalder.....	s. 29
1970-1990: da Tromsø klatrerne oppdaget Lyngsalpene...	s. 30
1990-årene: da det kommersielle tindefriluftsliv oppdager Lyngsalpene.....	s. 35
De siste ord.....	s. 36
Dikt: "Lyngenfjeld".....	s. 37
"Iis-øxen".....	s. 39
Litteraturliste.....	s. 40

INNLEDNING.

"De skönhetssyner man möter heruppe om vintern gör et outplåligt inntryck på sinnen. De blandvita, isbarkkladda topparnas resning och structur förta ofta tanken till bilder man sett från Himalaja och Karakoram".

(H.Hammarsten 1938).

Lyngsalpene er nok for de fleste et ukjent område. For tindefolket er nok området kjent gjennom beskrivelser og omtaler, men de færreste har trått sine fjellstøvler der. For oss innvidde som har hatt gleden av å besøke Lyngenfjellene, til fots med eller uten isøks, stegjern og tau ,eller på ski har områdets katedrale storhet påvirket og kanskje forandret oss. Bevisst eller ubevisst.

I et historisk perspektiv har det norske tindefriluftsliv i store trekk vært synonymt med de alpine utskeielser som har foregått i Jotunheimen. Det var der vuggen til den norske fjellsporten ble plassert av bl.a William Cecil Slingsby i 1870-årene. Gjennom sine artikler og bøker brakte "den norske tindesportens far" sine opplevelsene ut til de interesserte. Og Jotunheimens attraktivitet vedvarte også etter århundreskiftet. Det er i Jotunheimens 2000-metre de **store** tradisjonsbehengte bragder er blitt utført i norsk tindefriluftsliv !?? Det er der klassikerne innen tindefriluftshistorien er blitt til.

Lyngsalpene forble ukjent i tindefolkets broderskap til slutten av 1800-tallet. Først kom noen tyskere med O. Vorwerg i spissen rundt 1888. Men det var første da de engelske adelsmenn forflyttet seg nordover, at det ble fart i isøksehugginga.. Slingsby så Lyngens kyster første gang i 1898. Det var 32 år etter at han som førstebestiger satte beina på toppen av Store Skagadølstind i Jotunheimen.

Lyngenhalvøya beholdt utover 1900-tallet mye av sin jomfruelighet når det gjaldt tindefriluftslivet. Da neste generasjon engelskmenn ankom med sine ekspedisjoner i 1950- årene kunne de boltre seg blant ubestegne tinder. Sels i dag finnes det mange tinder som ikke har hatt vinterbestigninger. Deler av halvøya er idag meget lite besøkt. Utvalget av nye ruter er mange, og mange ubesøkte snørenner og vegger venter fremdeles på besøk.

Interessen for halvøyas fjellverden har økt de siste årene. De siste års utvikling bl.a i Alpene viser at det anleggsbaserte friluftsliv er i ferd med å miste glansen. Nå ønsker turistene uberørt natur. I den anledning har kommersielle interesser kastet sine tyskemarkfyllte øyne på Lyngenhalvøya.

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Jeg håper at jeg gjennom denne oppgaven kan bringe ut interessant stoff om tindefriluftslivet i Lyngsalpene.

Jeg skal også få frem noe av den friluftslivshistorie som tross alt er blitt skrevet med isøks, tau og ski i Lyngsalpene sine tindeverden.

Kanskje en annen historie.....

GEOGRAFI OG BEFOLKNING.

Lyngenhalvøya strekker seg ut på 70 grader nord i Troms fylke , fra Balsfjorden i sør og ut mot Fugløyseundet i nord, en avstand på ca. 85 km. Halvøya deles nesten i to på midten, av fjordarma Kjosen. Her ligger også kommunesentret Lyngseidet med et par tusen innbyggere.

I øst begrenses halvøya av Lyngen- og Storfjorden, mens i vest ligger Ulls- og Sørfjorden. Nord på halvøya strekker to små fjordarmer seg innover; henholdsvis Nord- og Sør-Lenagen (se fig.1). Totalt er landarealet 1500 kvadratkilometer. Her hadde både Jotunheimen og Rondane fått plass. Innbyggertallet på halvøya er rundt 5000 mennesker på halvøya. Alle bolighus ligger under 60 m.o.h.

TOPOGRAFI.

Lyngenhalvøya består mye av fjell; alpine fjell. Med alpint menes her et landskap med daler, egger, spisse tinder og botner.

Langs de sentrale deler av halvøya strekker det seg en fjellkjede. Høyeste punkt er Jiekkevarri med 1833 m.o.h. Områders alpine karakter kan tilskrives isbreers aktivitet. Gjennom kvartærtiden har breene utrettelig modellert berggrunnen. Dagens breer bidrar også til å forandre topografien.

Små daler på tvers av halvøya gjør at det er mulig å krysse over gjennom 5-600 meter høye skar. Imidlertid er dalene ofte ulendte med mye stein. Eller som Slingsby sa det: "*Steinete daler er regelen heller enn unntaket i Lyngen*". Dalene bidrar til å dele inn fjellene i mer eller mindre klart avgrensende massiver. Vi kan nevne Jægervasstindene, Jiekkevarrimassivet, Gukkesgaisa og Lakselvtindane. Og innimellom finner vi så breer av varierende størrelse og typer. Halvøyas største bre er Strupbreen/Koppangsbreen med sine 14 kvadrat-kilometer.

Selv om ikke fjellene i Lyngen når opp i samme høyde som f.eks i Jotunheimen må vi huske på at fjellene starter i fjærekanten og ender i opptil 1800 meters høyde (fig.2).

GEOLOGI.

Berggrunssmessig domineres Lyngenhalvøyas sentrale deler av gabbro. Disse bergartene tolkes til en gang å ha vært havbunn. Under Den kaledonske fjellkjedefolding for ca. 450 millioner år siden ble så gabbrokroppen skjøvet inn til sin nåværende posisjon.

Langs de perifere deler rundt halvøya finner vi omdannete skifre og sandsteiner (se fig.3).

Kvartærgeologisk er området meget interessant. Her finnes mange avsetninger og landformer dannet av isbreer. Helt siden 70-tallet har engelske

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Fig.1 Kart som viser Lyngenhalvoya. En del av de lokaliteter som er nevnt i teksten er anmerket.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

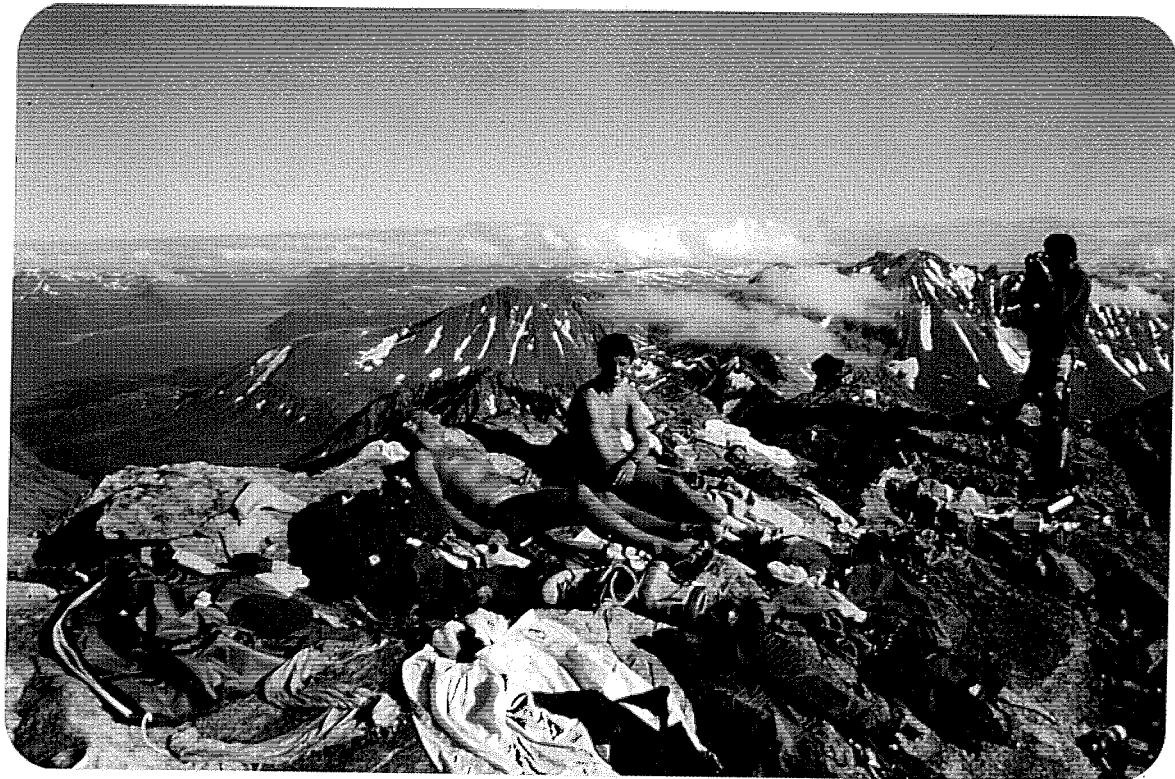

Fig. 2. Lyngen; tinder og fjorder.

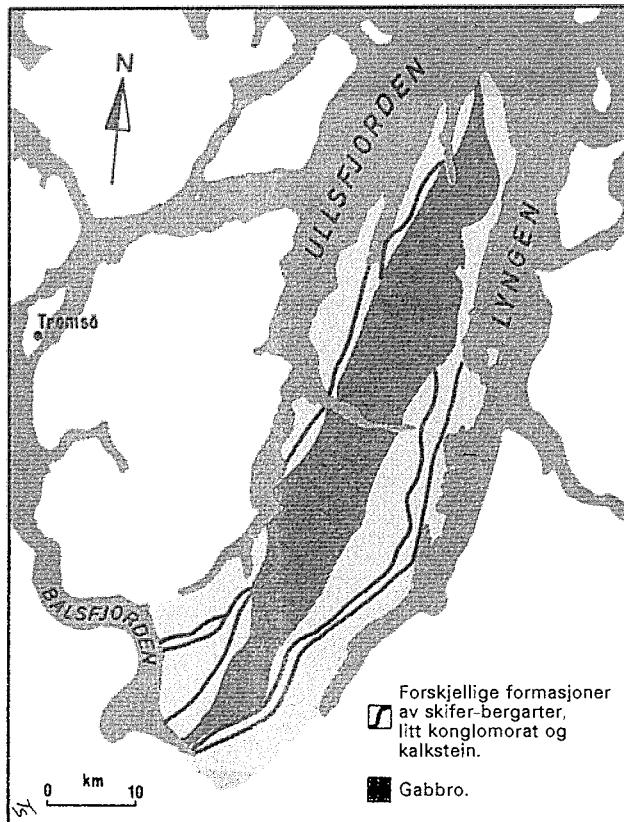

Fig.3 Geologisk kart over Lyngenhalvøya (fra Johnsen & Skjerven 1984)

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

geologer og studenter mange sommere ankommet i hundretall for å gjøre geomorfologiske og glasiologiske undersøkelser.

Engelske geologer har bl.a jobbet med hypotesen om at dagens breer i Lyngen er lik de som eksisterte i det britiske høyland under siste istid.

Flere av de kvartærgeologiske lokaliteter er foreslått vernet.

OVERSYN OVER TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Hva menes med tindefriliuftsliv i denne oppgaven.

Jeg vil i denne oppgaven ta for meg det friliuftsliv der aktiviteten primært foregår i eller på fjellet, og der det viktigste er fjellopplevelsen. Dette innbefatter ikke aktiviteter som f.eks fotturer i dalene, bær og soppturer og jaktturer, selv om disse i enkelte tilfeller kan foregå i de perifere delene av fjellmiljøet.

Hjem bruker Lyngsalpene.

"De fastboende befolkning ser med en viss gru innover disse fjellene som kaldt og truende hever sine steile vegger over hodene deres, sender hyppige skred nedover deres eiendommer, og hvis breer og styrninger minner om død og ulykke, som har rammet noen av dem som dristig har begitt seg dit inn uten veiviser. Især er Lyngsdalen beryktet i dette henseende".

Th. Bangs ord fra 1870 har sin gyldighet også i dag. Det har vært få av lokalbefolkningen som har brukt fjellene. Mange av de fastboende er bønder og fiskere. For dem er områdene over tregrensen totalt uinteressante. Der er det ingenting å høste.

Imidlertid er det en del av folk i lokalmiljøet, som er begynt å bruke fjellet. Dette ofte innflyttere sørfra.

Men for 4 år siden fikk Troms Turlag forespørsel fra Ullsfjorden Utviklingslag om vi kunne stille med kjentfolk og utstyr for å lede tolv personer fra området rundt Ullsfjorden og Sørfjorden til toppen av Jiekkevarri. Her møtte det blant andre opp bønder som aldri hadde satt sine føtter over 400 meter i Lyngenfjellene. Jeg hadde den glede å få være med på denne turen, og opplevde her et av mine fineste øyeblikk i fjellet. Da vi nådde opp i 1400 meters høyde og hadde utsikt utover Ullsfjorden blei eldstemann, en hyggelig bonde på 65 år stående. Tårene rant, og det kom svakt fra han: "Tænk at æ skulle få oppleve dette". Tænk å skulle få se gården min herfra. Dette var en opplevelse som har etsa seg fast i meg.

Vi har også de siste årene opplevd en stadig økende interesse for det litt mer avanserte tindelivet i brattere lende blant lokalbefolkningens yngre garde. Bl.a har vi i løpet av de siste årene hatt deltakere på brekursene til Fjellsportruppa i Troms Turlag fra Lyngseidet og Lakselvbukt. Dette er aktive folk som kan bidra til skape et tindefriliuftsmiljø i lokalmiljøet.

Men fremdeles er Lyngsalpene lekegrinda for byfolket. Fra området ble "oppdaget" av Tromsøs klatremiljø i begynnelsen på 1970 tallet er det borgerne av Tromsø by som har vært de flittigste besøkende. Imidlertid er det

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

også ofte utenlandske tindesportere på besøk: svensker, italienere, tyskere, finlendere, dansker etc.

TINDEFRILUFTSLIVSAKTIVITETER I LYNGSALPENE.

Følgende aktiviteter praktiseres i Lyngsalpenes tindeverden:

- Fjellklatring/Tinderangling.
- Breturer.
- Skiturer
- Skibestigninger.
- Haute Route turer

Det kan diskuteres om man vil skille fjellklatring og tinderangling.

Lyngsalpene topografi med mange forrevne, og tildels lange egger, har bidratt til at tinderangling for mange bedrives som en egen aktivitet. Selvsagt kan ranglinga innbefatte klatreplassasjer, men det er bare en del av det og "gå egga". Det er det som er målet.

Fjellklatring derimot er den aktivitet der det klart definerte målet er å klatre en rute i en vegg.

Jeg har imidlertid valgt å beskrive disse sammen, da en tur i brattere lende i mange tilfeller betår av begge aktiviteter.

Fjellklatring/Tinderangling.

Gillis Billing, den kjente svenske klatreren som besøkte Lyngen mange ganger på 40-tallet uttalte etter første besøk i Lakselvtindane: "*Lustiga, dessa Lyngen-tinder! Sköra, sönderklyftade och vitrade til den grad, att det ofte verkade, som om de befunne sig på grensen til sammanstörtning.*

Videre: "*Redan under denna första tur i Lakselvtinderna började jag fundera över om inte Lyngen ger större utbyte under vinter- an sommarbestigningar. Då er allt det lösa stenskrotet infruset i snö och isbark, och i den ovanligt råa klipptytan fester isbarken i så fasta lager, att man sakert kan praktisera sig upp i snö och is av ovanlig lutning*".

Disse utsagn klargjør nok synet til mange Lyngenkjennere. Området er idag et typisk vinterklatreområde. Dette til tross for at de fleste førstebestigninger ble gjort om sommeren.

Gabbroen som bygger opp mesteparten av fjellberggrunnen er en bergart som forvitrer lett. Dette medfører at Lyngsalpene består av mye løst steingods. Dette bidrar igjen at ved klatring på fjell kan det være vanskelig å finne gode

sikringsmuligheter. Imidlertid kan man i partier finne fjell av meget god kvalitet.

Dermed er Lyngsalpene overhodet ikke området man søker til når man skal klatre fast og fin klippe. Da drar man heller til Kvaløya utenfor Tromsø.

Men når dette er sagt må det selv sagt sies at det kan gjøres fine tindetur sommerstid. Det er bare å gå tilbake til de historiske kildene, og se på hva som ble gjort av herr Slinsby og fru Le Blond og senere svensker og engelskmenn på 40-50 tallet.

"Gå rygg, vær trygg" heter et ordtak tilknyttet ferdsl i brattere snødekket lende. Det kan også brukes om sommerlige tindeferder i Lyngsalpene. Det er ofte eggene som generelt fremviser de beste fjellforholdene. Her har mye av det forvitrede fjellet rast ned. Ryggene kan gi opphav til flotte tinderanglinsturer av varierende vanskelighetsgrad og lengde.

Ønsker man å prøve tindeliv i fjellvegger, risikerer man å måtte tilbringe deler av turens første del gående i grus og stein. Når man så kommer til fast fjell oppdager man at fjellet ikke er så fast. Du bør ihvertfall sjekke takene godt før du belaster de. Hvis ikke kan du risikere å stå med taket i handa.

På spørsmål om hva som kan regnes som en vinterbestigning kan vi sitere Arne Randers Heen fra Norsk Fjellsport 1958 der han på spørsmålet sier at alle bestigninger i Sør-Norge og langs kysten før 1. mai bør kalles vinterbestigninger. I tillegg må mai regnes med i høyfjellet og innlandet i Nord-Norge. Han er litt i tvil om november skal være med.

For Lyngsalpene er det vel liten tvil om at også mai må være med. I enkelte år har det også i september vært svært så vinterlige forhold i fjellet.

I Lyngen er dermed regelen at man må klatre med ullundertøy, lue, votter, isøks og stegjern i fra seks til i beste tilfelle ni av årets tolv måneder. Noen bedre?

(fra "Barske Glæder")

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Den mer seriøse vinterlatringa i Lyngsalpene blir i de fleste tilfeller alpin tindeferd, der man klatrer både på snø, klippe og is. Rutene utgjøres ofte av bratte snørenner med litt is, egger og pillarer med hard skorpe og klippe med blomkålsnø. Høydeforskjellene kan bli opptil 1800 meter og selve klatrerutene er fra 600 til 1000 meter. Skal du gjøre turene uten bivuakking bør du starte tidlig med lett utstyr og brukbar form.

Sjur Nesheim, en av Tromsøs mest erfarne Lyngenklatrere har forsøkt å utarbeide et eget graderingssystem for vinterklatrerutene i Lyngen.

Han foretar graderingen på grunnlag av:

- seriøsitet: hvor lang ruta er, skredfare, kvalitet på klippe, og mengde dårlig sikra is
- teknisk vanskeligheter: hvor vanskelig innslagene av is og klippe er; snøinnslagenes lengde, bredde og hellning

Utfra dette har han laget et helhetgraderingssystem fra 1 til 6. Brattheten oppgis i grader og vanskelighetene på klippe oppgis som om sommeren. Innslaget av is nevnes med med bratthet i grader og kvaliteten på isen. Dette fordi kvaliteten på isen variere fra sted til sted og gjennom sesongen.

Nedenfor følger et eksempel Nesheim har satt opp:

1. Goverdalstind ca.1430 m via Sølvsadelen, 1., snø 400 m 40/45 grader
2. Store Lakselvtind 1617 m normalvei via Tomasskar, 2. 300 m snø 40/50 grader, klippe 3.
3. Tomastind 1556 m Nordveggen, 3. 700 m snø 35/55 grader, snøis 200 m 60 grader.
Store Lakselvtind 1617 m Nordegga, 3. 400 m snø 50 grader, snøis 50m 55grader, klippe 4.
4. Gukkesgaisa ca. 1600 m vesteggen, 4. 700 m snø 40/45 grader, 180 m snøis 60 grader.
Rødtind 1045 m Nordveggen via "Sentralrenna" 600 m, 4. snø 45/60 grader, is 70grader, klippe 5.
5. Gukkesgaisa N-pillar
6. Otertind østvegg

"Vi følger en snødekt hylle til de store, skrå snøfeltene i nedre, høyre del av veggen. Her er snøen perfekt, hellningen litt under 50 grader, og vi vinner"

raskt 300 høydemeter til noen loddrette hamrer, som tvinger oss til venstre. Vi krysser et par klipperygger og kommer inn i ei isete renne som gir godt feste for fronttagger og pigger. Noen taulengder i denne renna fører oss til Knatten, et fremspring som markerer overgangen til øvre halvpart av veggen.

Toppskavlen henger over oss som et damoklessverd - kan den forseres? Vi aner - eller håper på - en svakhet omtrent rett over oss, og velger en direkte rute".

Dette utdraget fra Ove Skjervens beretning fra første vinterbestigning av nordveggen på Gukkssgaisa i 1978, kan stå som eksempel på opplevelser i vinterbratte Lyngenfjell.

For en nærmere omtale av tindeferer i Lyngsalpene vises til kapittlet om den utviklingen av tindefriluftslivet i Lyngsalpene.

Breturer.

Mulighetene til de lange breturer a la "Josten på langs" finnes ikke i Lyngsalpene. Halvøyas største bre er Strup-/Koppangsbrean med sine 14 kvadratkilometer. På fastlands-Norge er den den 26. største i flateinnhold. Slingsby beskrev sitt første møte med Strupenbreen i 1898: "*Strupen glacier is a noble ice-stream, perhaps 6 miles in length and nearly a mile broad, and it curves beautifully round the rugges headland s. of Strupen cove*".

Fronten av Strupbreen.

Imidlertid er mulighetene gode til varierte og spennende ferder i blåis og på snødekte breer. Nevnte Strup-/Koppangsbrean har f.eks et totalt fall på nærmere 1000 meter, fra 400 m.o.h opp til ca. 1400 m.o.h. Går man hele denne vil man kunne få innslag av alt fra lett blåsingane, vanskeligere blåisklatring til vassing i snø.

Ellers fremviser halvøya et utall med større og mindre breer av ulik type. Bl.a kan det nevnes at store deler av det 10 km lange Jiekkevarri-massivet er dekket av en stor platåbre.

Om vinteren er selvsagt hele brearealet dekket av snø. P.g.a klimaet i nord, må man vente ofte til ut i juli før man er sikker på at snøen er smeltet vekk fra de nedre deler av breene.

Breturer som et mål i seg selv er nok lite utbredt som aktivitet i Lyngsalpene. Her, som mange andre steder er nok breen et sted på veien til et annet mål; en tind eller en tur fra A til B der breferdene er en del av turen.

Imidlertid er det aktivitet på en rekke breer om sommeren. Flere organisasjoner arrangerer brekurs. Spesiellt populære breer til dette formålet er Midt- og Vestbreen i Lyngsdalen og nevnte Strup-/Koppangsbrean.

Behovet for opplæring i brevandringens mysterier har vist sin berettigelse. For 3 og 4 år siden opplevde vi ved to tilfeller at folk falt i bresprekk på snødekket bre. Heldigvis gikk det bra begge gangene.

Som en kurositet kan nevnes at tre dager etter den ene ulykken, ringte samboeren til den uheldige og meldte han på brekurs.

Skiturer og skibestigninger.

"Vi fortsatte gjennom det mektige Fugledalsskardet, før vi sto klar til å sette nedover Fornesbreen. Her opplevde vi turens desidert beste skiføre, og det var en fryd å la skiene gå inn i telemarkssving etter telemarkssving etter telemarkssving etter.... Vel nede av isen hadde sommeren gjort sitt inntok, men vi utnyttet de snørestene til siste slutt, før vi måtte ta skiene på nakken. Sommerens kontrastrikdom trer behagelig frem; vi forlater snø og vinter til fordel for sommer, grønne trær, kvitrende fugler, rypere og harer for tilslutt å ende i fjæra med bål og fjærrelukt. Sommer i Nord-Norge i juni..., kan vi ønske mer."

Sagt av undertegnede etter en 12 timers skitur over Jiekkevarrimassivet i juni 1990.

Dette er en skitur som idag er blitt en klassiker blant de nord-norske skiglade tindebestigere. 1.mai er den store dagen for denne turen. Det har da vært samlet opp til 70-80 personer samtidig oppe på Hovedtoppen.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Jiekkevarri sett fra V med Hovetoppen til venstre for midten på bildet

Turen er etterhvert blitt så populær at alle skal gå den, uavhengig av fysisk og psykisk bakgrunn. Dette har også resultert i at Troms Turlag, som tidligere hadde turen på sitt program, nå har kuttet den ut. Dette p.g.a at den enorme interessen går på bekostning av den sikkerhet man kan tilby under gjennomføringen av turen .

Men Lyngsalpene har mer å tilby de skiglade enn Jiekkevarri. Halvøyas daler tilbyr til fine skiturer for de som ønsker mer moderate utfordringer. Har du i tillegg litt affinitet mot breer, kan du få de flotteste skiturer i dal og over bre. Det kan være en-, eller flerdagers turer. Men da må du bære med deg overnatningsutstyr.

Et eksempel på en slik tur er å gå opp Strupskardet, og videre over Strupbreen og ned Koppangsbrean til Koppangen. Dette er en lang dagstur, eller den kan gjøres over flere dager. Man kan da kombinere den med en skibestigning av f.eks Tafeltind (1395 m).

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

For de som ønsker større utfordringer innbyr tindene til skibestigningsmuligheter av varierende vanskelighetsgrad.

Imagaissi (1505 m) er en tur som bringer en gjennom Ellendalen, over øvre deler av Steindalsbreen før en sliter seg opp det 500 meter høye brefallet til toppen. Skikjøring ned brefallet anbefales ikke, da store sprekker finnes. Imidlertid kan nedkjøringen fra Ellendalsskardet gi fine opplevelser i telemarkssving.

For de mest ekstreme finnes det på Lynghalvøya et utall snørenner som kan gi utløp for de mest obsköne behov når det gjelder skikjøring i bratt lende.

En typisk skibestiger på vei til Jiekkevarri 6.juni 1990.

Skiturer i Lyngsalpene kan bedrives hele året. Jeg har opplevet de herligste telemarksnedkjøringer midt i juli med midnattssola som bakgrunnskulisse. Midtvinters er det lyset som begrenser av aktivitetsutfoldelsene. Mørketida i nord varer fra november til januar. Imidlertid kan også disse månedene gi opphav til fine opplevelser, særlig hvis man er villig til starte i lyset fra hodelykta.

Haute-Route turer.

Interessen for Haute-Route "Lyngen på langs" på ski har økt de siste årene. Allerede i påska 1973 gikk svenske Åke Hedlund sør-Lyngen på ski, fra Piggtindskardet i sør til Kjosen. Men det var ikke før for 5-6 år siden at hele halvøya ble traversert på ski. Dette er en 8-10 dagers tur som krever at du bringer med deg eget overnatnings- og kokeutstyr. Det blir med andre ord tung sekk. P.g.a de korte øst-vest avstandene, kan man bryte av, og gå ut en av dalene. På Lyngseidet, som ligger etter ca.halvveis er det dessuten muligheter for proviantering.

Turen kan gåes i ulike varianter. Den mest ekstreme er de som gikk turen i begynnelsen av mars, og fulgte tindeeggene på nord-Lyngen for så å avslutte på ski fra Lyngseidet, bl.a med overnatting på toppen av Jiekkevarri.

Hele turen er gått på ski med start både i nord og sør. Avhengig av hvilken rute man velger blir det snakk om å legge bak seg 7-9000 høydemetre i løpet av turen.

"Lyngen på langs" er også blitt gått om sommeren, visstnok bare to ganger??

Mindre utgaver av Haute-Route turer finnes. Et eksempel er turen rundt Jiekkevarri-masivet. Denne bringer deg opp og over bre og pass, og gjennom daler. Denne turen kan om vinteren gjennomføres på 3-4 dager.

UTVIKLINGA AV TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Jeg skal her redegjøre for den utviklinga som har foregått innen tindefriliuftslivet fra området ble "oppdaget" som fjellsportområde i slutten av 1800-tallet og frem til idag.

På grunnlag av studier av det historiske materiale jeg har tilgjengelig, har jeg valgt å inndele tindefriliuftslivets utvikling i Lyngsalpene i epoker. Hver epoke beskrives med utgangspunkt i noen av de som var de viktigste bidragssytere til utviklinga innen det gitte tidsrom.

Jeg har valgt å dele inn i følgende epoker:

- før 1895: de første turister og vitenskapsmenn
- 1895 til 1902: de første klatrerene kommer; Caspari, Slingsby, le Blond
- 1905 til 1912: da tyskerne var her: Tauern, Tappeiner, Endell, Martin Zapffe og "de sørfra".
- 1939 til 1950: Billings odysee
- 1950 til 1960: engelskmennenes andre store tidsalder
- 1970 til 1980: da Tromsøklatrerne oppdaget Lyngen
- 1990 årene: da det kommersielle tindefriliuftsliv oppdager Lyngen

Før 1895; vitenskapsmenn og de første turister.

Tidlig på 1800-tallet begynte de første utlendinger å finne veien til Nord-Norge. Dette var velutdannete samfunnsvitere og vitenskapsmenn. Svensken J.E Forsstrøm samlet i år 1800 sommerfugler på Lyngseidet og utga dagbok fra oppholdet. Tyskeren Leopold von Buch bidro også med bok fra sin ferd her rundt 1806-07.

Båt var for de fleste det eneste brukbare fremkomstmiddel hvis man ønsket å forflytte seg mot nord. Da det første damskipet ankom Tromsø i 1837, ble også Kjosen ved Lyngseidet lagt inn som anløpssted. Dette gjorde at det ble lettere for turister å besøke Lyngen. Etterhvert vokste det også frem gjestgiveri som tilbud til turistene. På Lyngseidet hvor familien Giæver styrtede fungerte Anton Giævers hus som hotell.

Mot slutten av 1800-tallet begynte nasjonalromantikken å blomstre. Vakker og vill natur tiltrakk pengesterke utlendinger. Midnattsolens land stillte sterkt i så måte. I 1875 arrangerte Cooks reisebyrå i London den første organiserte charterreise med dampbåt til nordlige-Norge.

Hurtigruta fikk Lyngen på reiseruta fra århundreskiftet. Her møtte turistene mektig natur samt et samfunnsliv totalt forskjellig fra det de var vant med. På Lyngseidet var det samlet ulike folkeslag; samer, nordmenn og kvener i tillegg til russiske handelsfolk. Dette ble et spennende møte for mange.

Flere av disse turistene har gjennom muntlige og skriftlige fremstillinger brakt videre deres opplevelser fra "the land of the midnight sun".

1895 til 1902: de første klatrerne kommer; Caspari, Le Blond, Slingsby.

Vi beveger oss nå inn i perioden som må beskrives som tindefriluftslivets gullalder i Lyngsalpene. Det var pionerenes tidsalder. Det var nå tindenes innerste hemmeligheter ble avslørt. Det er fra denne perioden vi sitter igjen med de mest ferdige og best levendegjorte skriftlige testamenter.

Tyskeren Vorwerg var rundt 1888 og orienterte seg i området rundt Kjostindene ved Lyngseidet. Han var bl.a den første som besteg Store Kjostind (1486 m.).

Det var imidlertid noen år senere at det store rushet startet. Selv om det er Slingsby og Le Blond som har fått den største oppmerksomhet, var det en "innfødt" som startet. Josef Caspari, opprinnelig fra Hamar, jobbet som adjunkt i Tromsø. Han begynte å gå en del turer på egenhånd i Troms fylke:

"En fottur i Tromsø amt ville være en meget lønnende avveksling, ikke minst for dem, som har sett nok av Jotunheimen og andre fjelltrakter i sydlige Norge, og som føler seg sjeneret av den stadig voksende mengde av turister og den alt for store sivilisasjon som har trengt seg frem selv til de mest avsidesliggende strøk".

I 1895 begynte han å utforske mulighetene til å komme opp på Jiekkevarri. Selv etter flere års forsøk lyktes han imidlertid ikke.

På sin fødselsdag 26.juni 1898 forlot Mrs. Aubrey Le Blond England. Målet var Lyngsalpene. I Trondheim møtte hun sine to guider, far og sønn Imboden, Josef og Emil. Josef hadde fulgt Aubrey i fjellet i 15 år. Emil var på sitt første guideoppdrag.

Frøken Le Blond (1861-1934) er kjent under flere navn. I takt med skifte av ektemenn skiftet også navnet; fra å være døpt Elisabeth Hawkins-Whitshead, ble det Mrs. Burnaby, Mrs. Main og Mrs Aubrey Le Blond. Hun er nok best kjent som sistnevnte.

Hun ble etterhvert en meget habil klatrer med mange klassiske Alpe-ruter i Berninaområdet på samvittigheten. I tillegg var hun en meget bra vinterklatrer. Hun var også med å grunnlegge og ble første president av "the Ladies` Alpine Club" i England rundt 1907.

Aubrey Le Blond på toppen .Hentet fra boka hennes "Mountaineering in the land of the midnight sun".

Omtrent samtidig med at Le Blond forlot hjemlandet, la også William Cecil Slingsby veien mot nord. Sammen med seg hadde han Geoffrey Hastings og Walter Perry Haskett-Smith. Begge var erfarne fjellfolk. Haskett-Smith var en av øyrikets beste skarpklatrere.

Som bærer fikk de med seg Elias Hogrenning fra Loen i Nordfjord.

Slingsby (1849-1924), av mange kalt den norske tindesportens far, besøkte Norge første gang i 1872. I mange år kom han tilbake, tilbake til det sørlige norges fjellverden. Før det hadde han bak et mange sesonger i Alpene sammen med kjente alpinister som Albert Mummery, Norman Collie og Geoffrey Hastings.

Nord-Norge og spesielt Lyngen hadde i mange år stått på adelsmannens ønskeliste. Det var imidlertid to faktorer som gjorde en slik reise vanskelig. For de første var det den lange avstanden. Det var en åtte dagers båtreise fra England. For det andre var det vanskelig å finne reisefølge. Men i 1898 gikk drømmen i oppfyllelse.

Klatrelagene møttes i Tromsø i begynnelsen av juli. Derfra skulle de videre med båt til Lyngen.

"At Tromsø we first met Mrs Main and her party, who were on their way to Lyngseide. After some little bargaining we hired the steam launch "Sandvik", to alter her plans for the day and to put us down at the little hamlet of Jægervand on the Ullsfjord. Our already enormous amount of butter, half a sheep, and a pair of Hermann Wooleys' s boots, left at Tromsø a previous year". (Slingsby).

Hasting hadde, sammen med vennene Norman Collie og Hermann Wooley besøkt Lyngen året før. Hastings foreslo at de skulle slå leir i sørrenden av Jægervatnet. Og slik ble det.

Fru Le Blond dro derimot til Lyngseidet og tok husvære hos Herre Anton Gjoever:

"His charming wife understands a good deal of English, and is untiring in her efforts for the comfort of her guests. She serves their meals at any hour they may desire; and the dining-room, with its prettily set-out table, is a pleasant sight; while the well-filled book-cases, pictures and photographs are evidences of a cultivated family life".

Slingsby begynte sine korstog i Lyngsalpene med å legge veien mot Lyngseidet og Kjostindene. 34 og en halv timer brukte på å bestige det de trodde var Store Kjostind. Utfra Slingsbys beskrivelse av toppen, "a beatiful snow dome", er det nok Istind (1505 m) de har besøkt.

Samme "misforståelse" ble også Le Blond utsatt for.

Aubrey fikk beskjed til Lyngseidet om at Slingsby hadde besteget Store Kjostind. Beskjeden fikk hun akkurat i det de sto og var klar til å legge i vei mot den. Imidlertid bestemte de seg for å vise at toppen var mulig å bestige fra Lyngseidesiden. Dette tiltross for vertsskapets utallige advarsler.

Første og andre forsøk mislyktes, men på det tredje skulle det skje. De gikk opp fra baksiden. Da de sto ved Råttenvikbreen og hadde utsynet mot to markerte topper meldte tvilen seg; hvilken topp er Store Kjostind?

De ble ikke enige, men bestemte seg for å bestige begge.

Først besøkte de toppen til venstre. På toppunktet fant de restene etter en varde. Hvem hadde bygget den, og når hadde vedkommende vært der? De visste om Vorwergs besøk i 1888, men hadde fått vite at han ikke hadde besteget noen topp. De ble enige om dette ikke var Store Kjostind. De døpte derfor tinden Giævertind.

Så la de veien mot det de mente var Store Kjostind og nådde toppunktet på ettermiddagen. Utsikten fra toppen gjorde et sterkt inntrykk på Aubrey:

"Such a view as I saw from the Kjostind my eyes had never rested on before; it alone was worth a longer journey than I had made from England".

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Le Blond gir i samme åndedrag også uttrykk for sitt syn på Slingsby: "At 3.30 P.M. we reached the first of the series of stone sentinels, which Mr. Slingsby's party had placed at intervals all around the wall of rock which supports the snow-cap. It led one to think that after a few hours on a mountain-top the member of the party who wields neither the camera nor the planetable must be glad of some active employment".

I dag er Le Blond`s Giævertind blitt til Store Kjostind, mens hennes Store Kjostind er Istind.

I boka "Mountains Holidays in Norway" fra 1963, som er meget detaljert i beskrivelsene av bestigningene i Lyngsalpene, er det også brukt gale benevnelser på toppene.

Det som er litt interessant i denne sammenheng er hvorfor Slingsby dro helt til Lyngseidet for å starte bestigningene sine. Det finnes da mektige og høye tinder rundt Jægervatnet. Hans forklaring var at i følge Hastings ga Store Kjostind (Istind) det beste utsiktspunkt mot tindene både nord og sør for Kjosenfjorden. Men det finnes kanskje andre tinder nærmere Jægervatnet som ville gitt like godt oversyn!!??

Le Blonds syn på saken skinner vel litt igjennom i uttalelsen over.

Det kan nok virke som om mr. Slingsby, overrasket over ikke å få Lyngenfjellene for seg selv, ville frata Aubrey gleden av hennes første bestigning. Dette er selvsagt bare gjetninger.

Uansett, nå var ihvertfall de to klatrelagene i gang med det som skulle resultere i mange førstebestigninger i Lyngsalpene.

For Aubrey Le Blond og Imbodens var det snakk om å få bygge varder på 24 topper fordelt på to år. Disse var konsentrert til områdene rundt Jægervatnet, Kjosen, Lakselvtindene, Jiekkevarri og Steindalsbreen.

Slingsby og co. kan krediteres for 7 førstebestigninger. Disse var konsentrert til Jægervassområdet og Kjosenområdet .

I tillegg til tindebestigningene "oppdaget" både Le Blond og Slingsby nye ruter gjennom en del passoverganger. Slingsby fant bl.a veien gjennom Strupskardet og Le Blond fant overgangen gjennom Forholskardet over til Stortindalsbreen.

For Le Blond ble 1898 og 1899 årene hun klært i Lyngen. Hun kom tilbake tre somre til. Men da nøt hun fjærlivet sammen med sin mann og ei kokke. For Slingsby ble det med de tre ukene ved Jægervatnet i 1898. Det ble ingen flere besøk så langt nord i Norge.

Det bør også nevnes at Le Blond i 1899 fikk besøk fra England mens hun var i Lyngen. Brødrene Rawlence benyttet bl.a anledning til å foreta første bestigning av Store Lakselvtind (1617 m).

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Geoffrey Hastings kom imidlerid tilbake året etter. Da klarte han endelig (han hadde prøvd sammen med Slingsby året før) å bestige Hovedtoppen på Jiekkevarri (1833 m). Klokka 3 om natta 3. juli sto han sammen med Elias Hogrenning på Troms' høyeste punkt.

Slingsbys opplevelser fra tindelivet i sørlige Norge er bevart bl.a i den meget lesbare boka "Norway- the northern playground". Fra sommeren i Lyngen finnes opplevelsene nedtegnet i Alpine Journal.

Hovedtestamentet fra Aubrey Le Blond's Lyngenbesøk er boka "Mountaineering in the land of the midnight sun". Ei bok, som i tillegg til fortellinger tilknyttet alle tindebestigningene tar for seg bl.a leirlivets gleder, fotografering, noen kvinner i Norge samt samenes opprinnelse og skikker. Le Blond var en meget habil fotograf, og etter oppfordring fra forleggeren er boka illustrert med flotte fotos. Dette sammen med en godt skrevet tekst, gjør den til et verdig historisk monument etter en av Lyngsalpene's tindefriluftslivspionerer.

THE GROUP OF THE JARGERVANTTINDER, FROM THE ISSKARTIND.

Hentet fra Le Blonds: "Mountaineering in the land of the midnigt sun".

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

1905 til 1912: da tyskerne var her: Tauern, Tappeiner, Endell og Martin.

Som tidligere nevnt hadde tyskerne vært i Lyngen før. Vorwerg var her rundt 1888, og sonderte terrenget rundt Lyngseidet. Han besteg bl.a Goalsevarre (1276 m) og Rørnestind (1089 m).

I 1906 ankom Tauern og Tappeiner Lyngseidet. Det første de gjorde var å dra på fisketur på fjorden. Men så ga de fjellet i vold og besøkte først Store Kjostind, som de mente var rundt 1700 m.o.h. !!

Deretter satte de kurset mot Fastdalen, etablerte leir og la i vei mot Jægervasstindene:

"Omtrent 2 timer efter vi forlot vor bivuak kom vi frem paa bræens store plateau, som omgives af de forskjellige Jægervasstinder. Den høieste topp ligger mod nord. Den største del af veien gik vi paa sneen, bare det sidste stykke maatte vi klatre fjeldet. Udsigten var storartet. Sydover var fjeldene noksaa overskyet, men i nord saa man langt udover det lyseblaa ishav, Virkningen af de isdækte fjelde og havet er rigtig overvældende, og en lignende udsigt findes ikke i hele Europa."

Etter bestigningen av Jægervasstindene dro Tappeiner og Tauern med båt utover til Strupen og slo leir:

"Den tur, som vi skulde foretage den næste dag, blev desværre kuldkastet. Vi agtet at bestige Rendalstinden og maatte derfor første hen til bræen".

Men dårlig vær gjorde at det ikke ble noe av den bestigningen.

Tauern avslutter sin beretning fra livet i Lyngen: "Kort sagt, Lyngenfjorden er et riktig Eldorado for tindebestigere og alle naturelskere".

Kurt Endell og Wilhelm Martin, to tyskere fra Berlin ankom i 1911 Lyngen med Lyngseidet og Kjostindene som mål. De oppgir at det var Aubrey Le Blonds beskrivelser som hadde vekket interessen for akkurat det området. Endell skriver:

"Ein kranz schöner Bergstalten umgibt uns, deren ersteigungsgeschichte mit so manchen Namen verknüpft ist, der auch in unseren heimischen Alpen guten klang hat. Ich erinnere nur Mis Aubrey le Blond, Slingsby, Hastings, Dr. Norman Collie".

Videre sier han:

"Besonders eine spitze Nadel fällt uns auf. Wir versuchen sie zu identifizieren und kommen zu dem schluss, das dies nur die nach unerstiegene "Aiguille du Dru of the North" sein kann".

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Dermed var målet gitt, de skulle bestige tindenåla som de etterhvert navnsatte Kaiser Wilhelmstind (1320 m). Når man ser den nede fra Kjosen, stikker den opp som en tydelig pinakkel fra fjellet. Den er adskilt fra tinden bak (Urdkjerringa på tyskernes kart) av en dyp kløft.

Bestigninga ble vellykket og det tyske flagget ble plantet i ei sprekk på toppen!!!

Det som er interessant i denne forbindelse er at Endell og Martin på kartskissa si (fig.4) har benevnt Istind som "ukjent topp" og at de ikke visste at førstebstigerne var Slingsby eller Le Blond. Dette er litt rart siden man kan få inntrykk av at de har studert nevntes reiseberetninger.

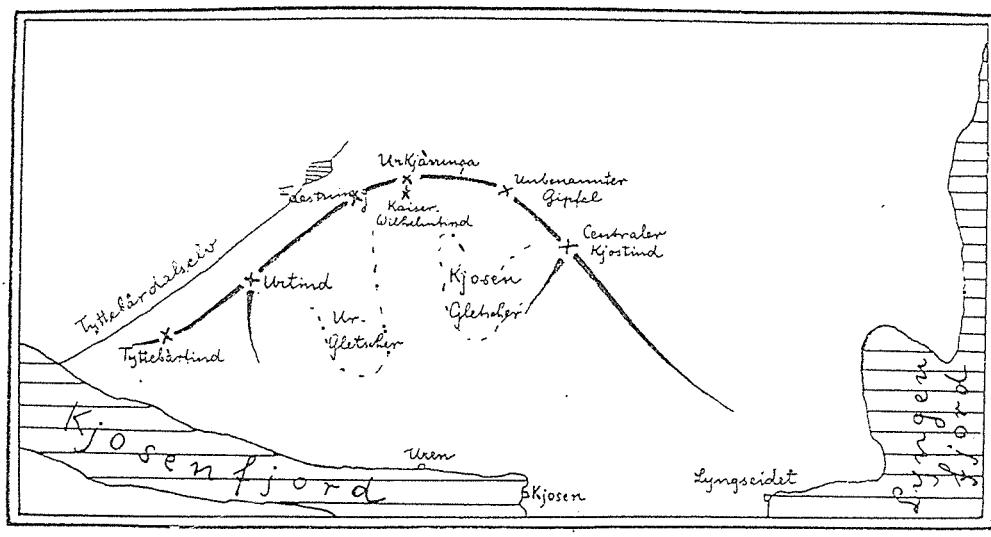

Fig.4 Området rundt Kjostindene ved Lyngseidet
(fra Endell & Martin 1912)

Men de nevnte tinder gir også opphav til en annen interessant debatt, og det er navnsettinga ??

For oss innvidde har Kaiser Wilhelm tind vært et ukjent begrep. Undertegnede hadde gleden av å besøke tindenåla i 1990. Jeg hadde da vært på Urdkjerringa,

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

trodde jeg. Det er det navnet som har funnet innpass i vårt tindenavnvokabular. Gillis Billing som var der i 1939 benevner den som Keiser Wilhelmtind.

Så var det å prate med lokalbefolkninga. Nei, for de som visste noe, var Urdkjerringa navnet de brukte på tindenåla.

I artikkelen i Stein & Stegjern (se Ripman (1985) i litteraturlista) refererer han til at Urdkjerringa omfatter både tyskernes K.Wilhelmstind og deres Urdkjerringa. Dette er bl.a basert på uttalelser fra lokalfolk fra Kjosen som har vært på toppen. Ripman kaller tindenåla spesielt for Kjerringspiret.

I boka "Mountain Holidays in Norway" er Urdkjerringa tindenåla.

Ser man på dagens M711 kart står navnet "Urdkjerringa" skrevet slik at det dekker topp 1399 (fig.5). Dette er imidlertid tinden som idag går under navnet Festningen (1350 m). Så den navnsettinga er ihvertfall gal.

Så får det være opp til fremtida å avgjøre om man kommer til enighet.

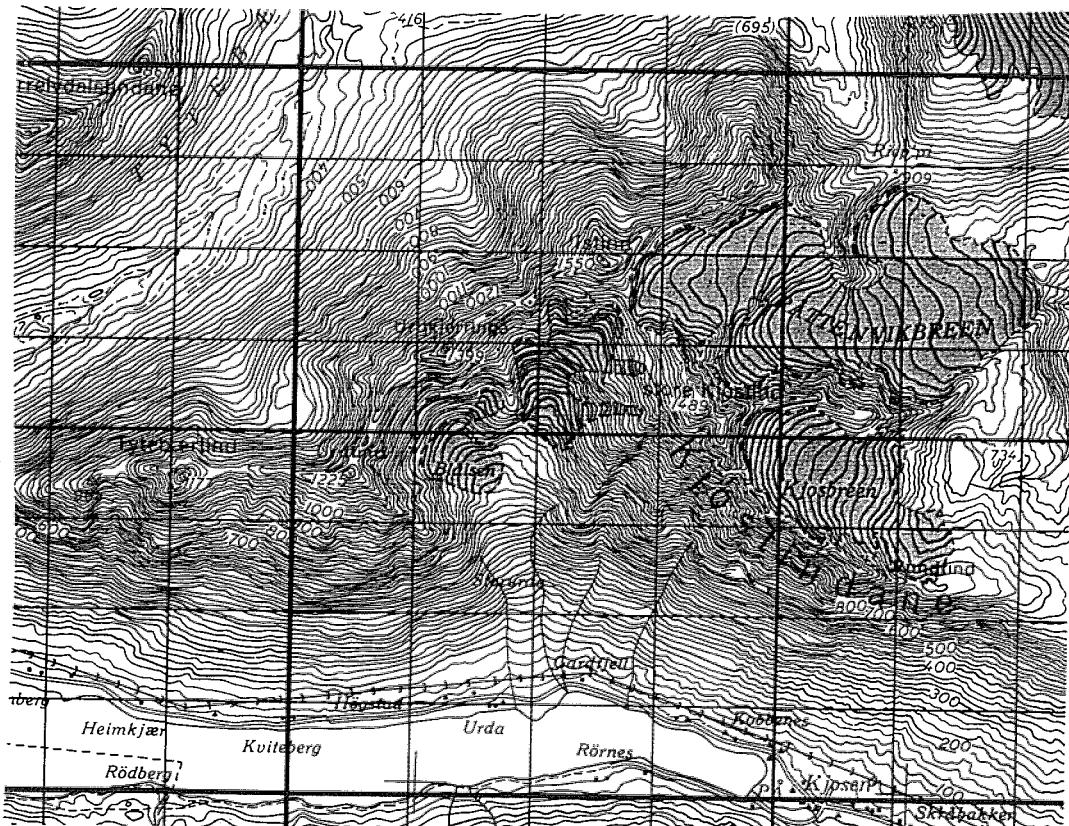

Fig.5   Utsnitt fra kartblad M-711: "Lyngen" som viser området rundt Kjostindene.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Tilbake til Endell & Martin.

Etter Kjosen-besøket forflyttet de seg sydover mot Piggtind-området og la seg i leir ved Tverrvatn. Herfra traverserte de så Storvasstind (1377 m) (Rassevarrecokka) fra Vesttoppen via Metatind ? til Østtoppen.

Norges svar på Matterhorn, Store Otertind i Signaldalen ble også besteget av Endell og Martin via ei renne på baksiden.

Og det var det.

1920 til 1939: Zapffe og "de sørfra".

1920 årene huskes vel best for alle korstogene mot Piggtind (1505 m). Og Peter Wessel Zapffes "Fire korstog til Piggtind" er obligatorisk pensum for alle som vil være blant de innvidde i tindesportens indre sirkler. Fra første mislykkete forsøk sakser vi:

"Meningen var at rutsche vekselvis nedover med stadige forankringer. Da sneen var saa hard, mente vi, at en forankring vilde være nok til at holde to mand, naar ikke rykkene kom samtidig. Kom senere til andre resultater. Ved et ulykkelig tilfælde, denne gang i min ven Pettersens skikkelse, brak nemlig den første forankring ut, - og før vi fik ed for os, seilte vi alle med gemytlig tiltagende hastighet nedover mot Pigskar, snart i en klump, snart som tre sprintere i en hundredemeter. Pettersen og jeg var en stund i følge. Jeg bremset som en bonus paterfamilias, og blev hellig vred ved at opdage, at Pettersen, som forøvrig har anleæg for kommunisme, saborterte, og seilte makeligt avsted med hændene i bukselommene. Han feiret øiensynlig Trotzkis fødselsdag med 5 minutters arbeidstans. - "Brems, dit svin," sa jeg - "for svingende rødglødende -!" "Undskyld," lød svaret, - "men jeg glemte øksen da vi spiste appelsin." - "jeg tænkte det nok," - fortsatte jeg i fraade; - "gaa straks op efter den, saa vi kan faa bremset!"

Det gikk bra den gangen. Zapffe måtte imidlertid vente til sommeren 1924 før han sammen med Thv. Gjønnæss etter 12 timers klatring nådde toppunktet. Men da sto varden der.

Det var "de sørfra", tindekubbmedlemmene og Jotunheimenkjennerne Henning Tønsberg, C.W. Rubenson og Eskild Jensen som i 1920 fikk æren av å vardesette en av Lyngsalpene vakreste tinder. Det var en lang tur. De brukte 27 timer fra start i Nordkjosbotn til de var tilbake ved veien på Oteren.

Peter Wessel Zapffe var meget aktiv på 20-tallet. Han førstebesteg mange tinder på Kvaløya og Senja. I Lyngen var han bl.a på toppen av Jiekkevarri, Isskardtindane og Nordre Jægervassstind (1044 m) . Sammen med professor Arne Næss gikk han også en ny rute på Trolltind (1425 m) ved Jægervatnet.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Amorf glissade!!
(fra "Barske Glæder")

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Denne perioden er også tida da fjellfolk i lokalmiljøet i Lyngen "oppdager" og begynner og ferdes inn og opp på Lyngsalpene tinder.

Petter Giæver fra Jøvik i Ullsfjorden var litt av en kar når det gjaldt å gå i fjellet. Han besteg topper bare i vanlige spasersko. Han kunne dra avgårde, uten mat og bli borte i et par dager. Når han så kom tilbake hadde han vært på toppen av Store Fornestind (1478 m).

1931 var året da den første skitur over Jiekkevarri ble gått fra nord til sør. H.S. Nissen-Lie og Elstad startet fra Jøvik og nådde toppen via Fugledalsbrea. De forsøkte å ta seg ned til Holmbukt, uten hell. Etter ei overnatting i snöhule returnerte de samme vei.

1939 til 1950: Billings odysee.

Den 8.juni 1938 la båten Thalatta fra kai i Göteborg. Ombord var utstyr til seiling og tindebestigning. Ombord var også Gunnar Santesson, Harald Hammarsten og Håkan Tjerneld. Målet var Norges beste klatrefjell. I løpet av 45 dager tur-retur Nordkapp og 4165 sjømil besteg de fjell med en sammenlagt høyde på 24000 meter. Lyngsalpene fikk de studert fra toppen av Store Kjostind:

"Her fanns så mycket att göra, att det helt visst måste stellas på framtiden".

Vi skriver året 1939. Norge er på vei inn i 2. verdenskrig. Gillis Billing og Gunnar Santesson ankommer Lyngen i april. De legger leir ved Store Otertind. Første vinterbestigning er målet. På tredje forsøket kommer de opp. Sammen med påfølgende bestigning av Keiser Wilhelmtind!? var dette starten på Billings store odysse i Lyngsalpene.

Med 1940 kom krigen til Norge. Men Gillis sammen med Harald Hammarsten får seg en Lyngentur i mars.

Først prøver de seg på den ubestegne Rødbergstind (1420 m) ved Kjosen, men måtte snu like under toppen. Deretter forflytter de seg over fjorden og traverserer Iskardtindene. Så beveger de seg over Stortindddalen for å følge i Slingsbys fotspor, og gjøre første vinterbestigning av Stortind (1515 m). Hammarsten skriver fra den vellykkete bestigningen:

"Från kammen komma vi up på en ringlande, knivskarp snøegg, bokstavligen så tunn att om man andas på den uppstår decimeterdjupa jack..-- Och svårigheter saknas ej. De ökas ju högre vi komma då isbark och blåis i ett tunt opålitligt skikt över glatta svaberg få t.o.m. Billing at misströsta . En liten passage, kanske 6 meter, tar en timme.-- Jag beundrar Billings lugna arbete och sakra balans. Han förefaller nermast att sveva på helt obefintliga grepp".

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Krigen i Norge medførte liten kjent klatreaktivitet i Lyngsalpene. Billing brukte tida i den svenske lapplands tindeverden, med et utall vinterbestigninger i bl.a Sarek.

Det blir 1946. Da var atter duon Billing/Hammarsten tilbake i Lyngen. Denne gangen var de forsterket med Olle Bjørn, en av Sveriges beste klatrere. De valgte Lakselvbukt som leirsted.

I løpet av et par uker gjorde de rent bord blant Lakselvtindene. De besteg Titind (1338 m), Store Lakselvtind (1617 m), Anderstind (1510 m), Tommelen , Platåtoppen (1572 m), Taggtoppen (1570 m) og noen mindre pinakler på eggas ørover fra Tomastind. Alle unntatt de to første var førstebestigninger.

På toppen av Store Lakselvtind fant de visittkortet til C.V Rawlence, noe som bekrefter førstebestigningen til C.V og L.C Rawlence fra 23.august 1899. Denne førstebestigningen har vært omdiskutert, da ingen varde ble funnet under første offisielle bestigning i 1908. Men funnet av visittkortet verifiserer nok førstebestigningen.

Svenskene forflyttet seg nå til Jægervatnet der de besteg Trolltind fra nord på den siste midnattsoldagen. Deretter sto Rødbergtind ved Kjosen for tur, denne tinden som hadde stoppet Billing i mars 1940. Billings skriver:

"Genom regelrett "Seilzug" kom jag upp så högt över det grepplösa partiet till höger om bulten, att jag kunde kila in fingerarna i sprickan. Några greppskiften, ett steg på bulten och ett på Olle, och foterna kunde också bendas in i sprickan. Intrrycket av exponerat, pressat lega ökades ytterligare av perspektivet ned i de två couloirer, som ledde från varsin sida upp till den punkt der kammen från fjortoppen tvert höjde sig upp till vårt "hörn". Jag kände, att her gallde det att inte fundera utan att klettra snabbt rett igenom, medan det ennu fanns kraft i armarna".

Og opp kom de.

Bestigningen av Rødbergtind var frem til da kanskje den teknisk vanskeligste klatrebragd som var blitt utført i Lyngsalpene. Og det var det siste Billing gjorde i Lyngen i 1946.

Billing kom tilbake i 1960 og gjorde da bl.a første vinterbestigning av Sydeggas på Jiekkevarri sammen med Lennart Østlund.

Gillis Billing blir av undertegnede spesiellt husket for sitt svar på spørsmålet om når fjellene er vakrest: *"Fjellene er alltid vakrest"*.

1950 til 1960: engelskmennenes andre store tidsalder.

Det var ikke bare i de virkelige Himalaya at engelsmennene var aktive på 1950-tallet. Også Lyngens Himalaylignende tindeverden fikk gjennom mange år besøk av engelske ekspedisjoner.

Utgangspunktet ved inngangen til tiåret var at hele tindeverden nord for Reindalen var totalt ukjent land. Hva som fantes av fjellnatur visste ingen. Det forelå heller ikke noe brukbart kartmateriale. Det som fantes var tyske, engelske og norske forsvarskart. Disse var imidlertid basert på Norske Amtkart fra 1919. Fjellkonturene var usikre og breer manglet helt.

For å sitere Showell Styles, en av de engelske ekspedisjonslederne fra 1952:

"Until 1952 its northern solitudes were virgin country. Here was the last sanctury of the unknown: glaciers untrodden except by wandering reindeer, jagged peaks known only to the soaring osprey".

I tillegg var det flere andre tinder som ikke hadde hatt besøk, bl.a i Piggtindområdet og Jiekkevarriområdet.

Det var med sikkerhet engelske klatrekspedisjoner i Lyngen alle årene på 50-tallet unntatt 1959. De fleste var sommerbesøk. I 1955 var det en vinterekspedisjon. På det meste var det rundt seks ulike lag i arbeid på halvøya. Flere av engelskmennene hadde klatreerfaring fra Himalaya.

Det vil bli for omfattende å ta for seg alle bestigningene engelskmennene gjorde. Skal nevne et par av de viktigste bestigningene i sør-Lyngen: Mektige Gukkesgaisa fikk sin førstebestigning av T. Panther og B. Pettigrew i 1953.

Storegga i Jiekkevarris sørvegg går direkte opp fra Lyngsdalen til Hovedtoppen. Hele eggja ble første gang gått av R.A. Brown, P.B. Cook og P.R. Falkner i 1953.

Det var imidlertid i nord-Lyngen at det mest interessante foregikk. Her kom engelskmennene til et område med tinder som ingen av den lokale befolkning hadde noen kjennskap til.

Showell Styles er pioneren når det gjelder utforskningen av området. Han var der i 1952 og kom tilbake i 1953. For Styles i ble turen til Lyngen i 52 en erstatning for hans planlagte ekspedisjon til Hindu Kush i Pakistan, som de ikke fikk tillatelse til.

De undersøkte mulighetene til å kunne ta sjøveien nordover fra Koppangen, men lokale fiskere kunne opplyse at det ikke fantes en eneste plass hvor man kunne gå i land.

Ekspedisjonene hadde i tillegg til det rent klatremessige også et vitenskapelig tilsnitt.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Styles ekspedisjoner hadde som hovedmotiv:

"The primary objective in my own view - and I hoped the rest of the party would agree - was to explore as far as possible the untouched northern tip of the Peninsula, making detailed surveys of the valley containing the surmised lake of the lake itself (if present) and of any glaciers in the vicinity. Since it would certainly be necessary, or at least desirable, to climb some of the neighbouring peaks for the purposes of the survey, there was no need to blot the neat schedule of scientific aspirations with the crude mention of possible sport."

Det innebar at blant ekspedisjonens medlemmer var det både botanikere og geologer.

Styles anla leir i dagens Nordlenangsbotn. For dem var det "The valley of Trold". Resultatet etter de to somrenes arbeid fremkommer av fig.6 og fig.7. Her er tinder, tinderygger, breer og vann inntegnet etter ekspedisjonens besøk og observasjoner. Deres navn på tindene er imidlertid ikke i allment bruk i dag.

Så da vi beveger oss over i 1970-årene er de fleste tindene i Lyngsalpene blitt vardesatt.

Men ennå gjenstår mange vinterbesøk, ennå gjenstår de lange skiturene og ennå gjenstår skikjøring i snørennene. Og ennå gjenstår utallige nye ruter i tindene.

1970 til 1990: da Tromsøklatrerne oppdaget Lyngsalpene.

De har vært her; dansker, svensker, amerikanere, engelskmenn, tyskere, finnlendere.

Denne epoken kjennetegnes imidlertid best ved at det begynte å vokse frem et tindesportmiljø i Tromsø.

Åpningen av nytt universitet i Tromsø i 1972 brakte en rekke søringer til byen. Blant disse var det flere folk med stor tiltrekning mot tindelivet. Mange kom nok nordover mye på grunn av det.

Vi kan nevne navn som Ulf Prytz, Ove Skjerven, Ben Johnsen, Carl Egil Aubert og Leif Normann Patterson. Etterhvert begynte også byens egne sønner å gjøre seg gjeldende. Dette gjaldt spesielt Håvard og Sjur Nesheim, Johnny Lauritsen, Arild Meyer og Kjell Skog.

Selv om Piggtind fikk sin første vinterbestigning allerede i 1971 var det i påska 1973 at det ble virkelig fart på vinteraktivitetene i Lyngsalpene tindeverden.

U. Prytz, O. Skjerven og A. Meyer tok godt for seg med Store Lakselvtind, Goverdalstind, Imbodenstind (1565 m), Nallangaisa (1580 m) og Sfinxen. Alle

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

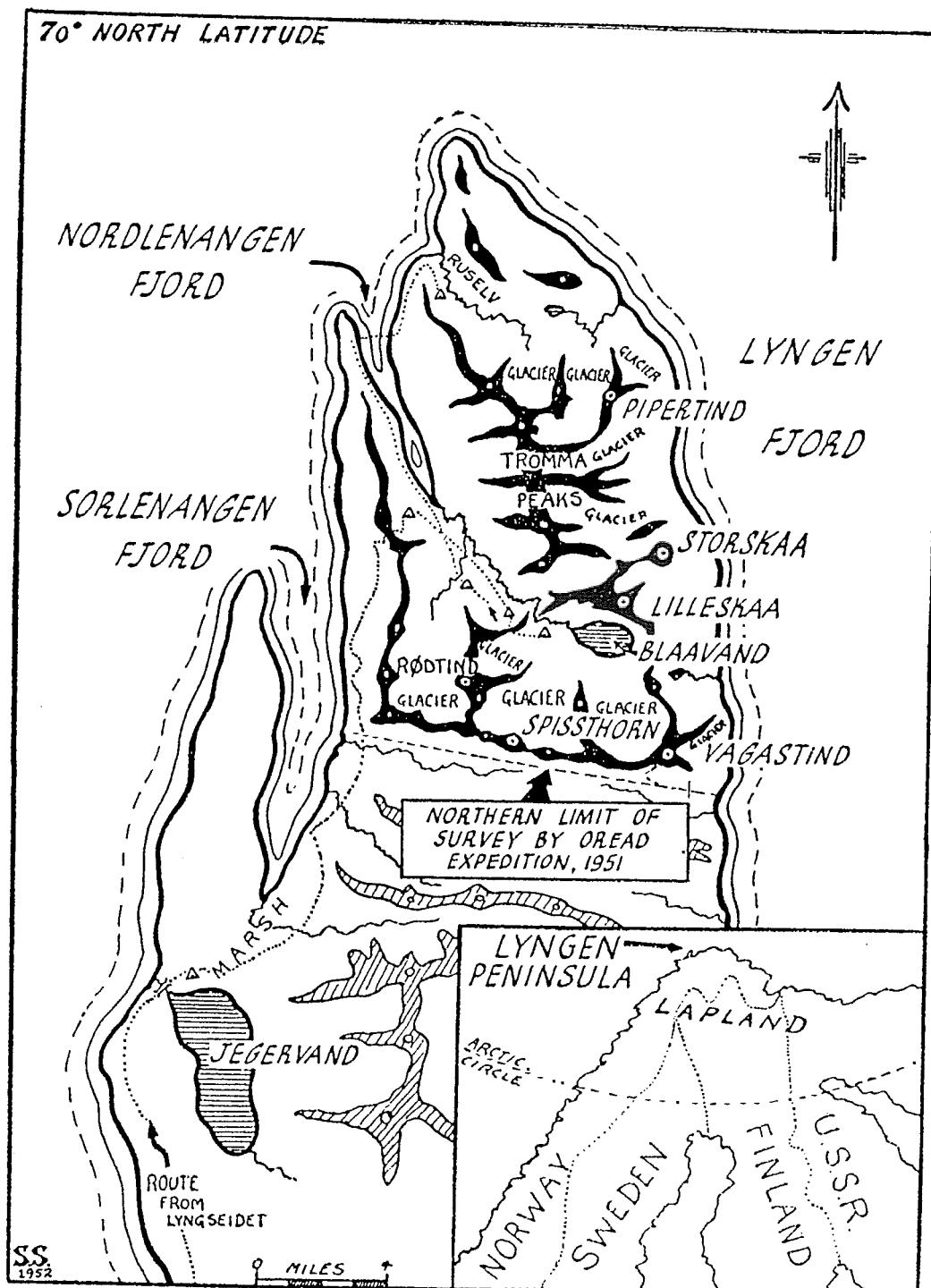

Fig.6 Kartskisse av nord-Lyngen. (fra Styles 1954).

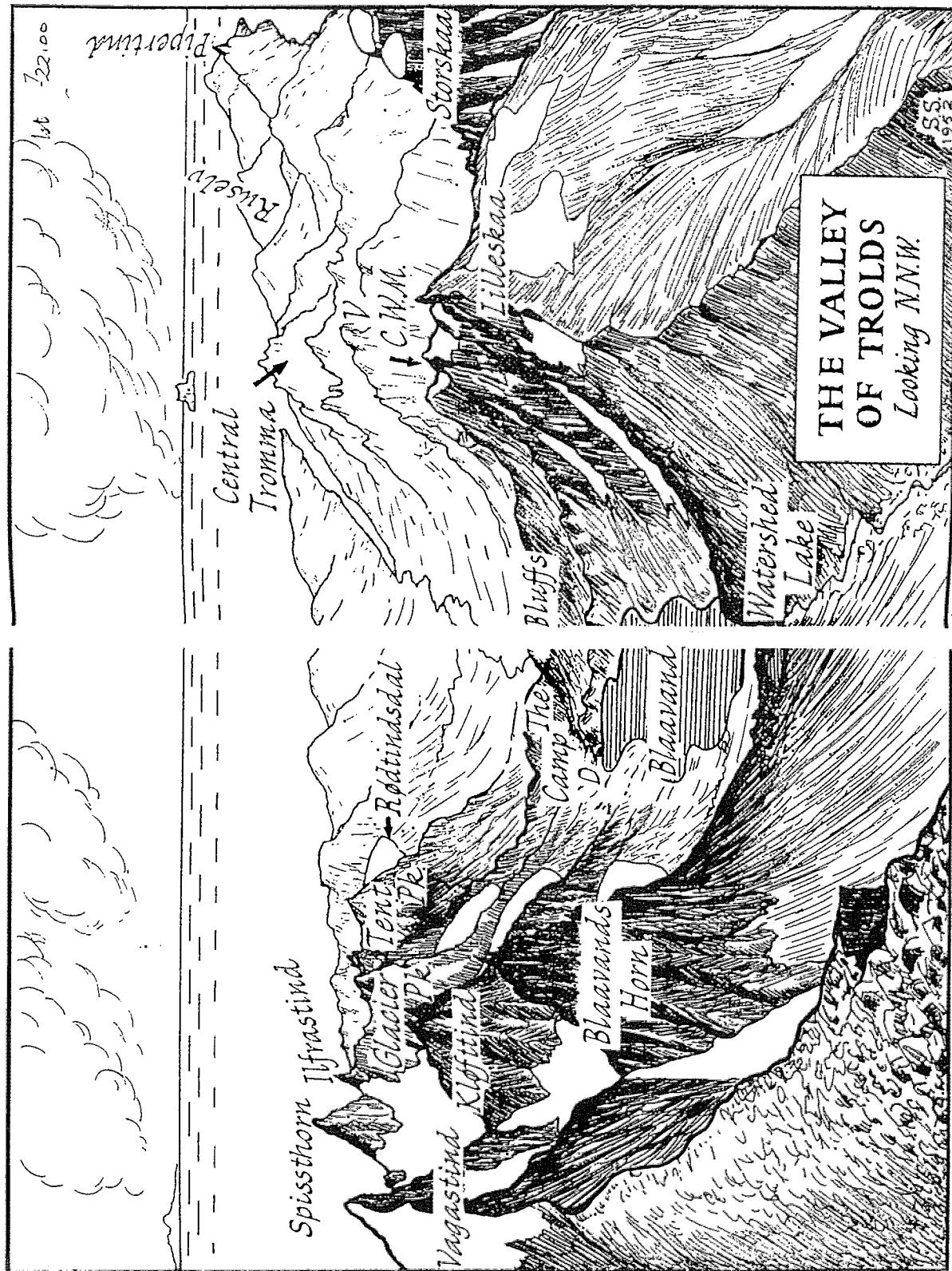

Fig.7. Skisse av The Valley of Trolds. (fra Styles 1954).

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

var visstnok første vinterbestigninger. Store Lakselvtind fikk andre vinterbesøk samme dag av L.Normann Patterson og C.E. Aubert. Tredje besøk kom dagen etter av Bjørn Modalslie og Stein P. Aasheim. I april 1975 ble hele Lakselvtindmassivet traversert om vinteren av to uavhengige taulag. På Anderstind møttes Nils Engelstad og Bjarne Smith fra sør og S. Nesheim og O. Skjerven fra øst.

Gukkesgaisas enorme nordvegg hadde folk sett på i flere år, men det var ikke før i 1978 at Jostein Bønes , H. Nesheim og O. Skjerven fant veien opp vinterstid. I 1980 ble den lende fryktede nordveggen på Piggtind klatret av Frode Guldal, O.Skjerven og H.Nesheim. Også på Jiekkevarri ble det klatret vanskeligere vinterruter.

U. Prytz, A.Meyer og K.Skog gikk sommeren 1973 sammen og dannet Nord-Norsk Klatreskole. Mesteparten av aktivitetene var koncentrert til klippene i Lofoten, mens også Lyngen ble brukt til vinterkurs.

Samme året ble det snakket om å danne Tromsø Klatreklubb. Imidlertid ble den ikke formelt etablert før i 1977. I denne perioden fikk også Tromsø sin første butikk med utstyr for tindelivet i bratt lende. "Tindloftet" startet opp med J.Lauritsen bak disken.

Videre utover 70 og inn i 80-tallet har Lyngsalpenes popularitet fortsatt. Tromsø Klatreklubb har så og si hvert år avholdt "Sol- og måne"-samlinger i februar og påskesamlinger, i området.

Påska 89 kunne deltakerne på samlinga på Fornesbreen antagelig godskrive et par 1.vinterbestigninger; av Tigertind (1492 m) og Store Durmålstind (1567 m). I 1991 ble SV- ryggen av Stortind (1515 m) ved Jægervatnet klatret for første gang av H. Nesheim og en amerikaner. Dette viser at det for de som er interessert i denne delen av tindfriluftslivet fremdeles er muligheter til krediteringer.

Og jeg vet ihvertfall om en topp som fremdeles ikke har hatt besøk av isøks og stegjern vinterstid!!

"Lyngen på langs"-turene har også hatt sine disipler. Første gang forsøkt gått fra nord til sør i påska 1973 av Å. Hedlund med flere. Ideen var Gillis Billings. Forsøket stoppet på Lyngseidet. Men sommeren etter var Hedlund tilbake, og fullførte da hele distansen fra nord til sør i løpet av ni døgn og 9000 høydemetre. Senere på 70-tallet gikk Harald Bohne og venner fra Tromsø samme tur. I 1980- årene er turen blitt gått flere ganger på ski med start både fra nord og sør. Men det er også de som har måttet avslutte den lenge før målet var nådd.

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

Ski-ekstem og snørennekjøringer har også hatt sine venner. "Hold-kjeft" klubben har nok bidratt til at mange store nirvana opplevelser fra de lokale utøvere ikke er kommet ut til folket.

Men Å. Hedlund har i løpet av 15 sommerbesøk "gjort unna" mye av det som er av interessante snørenner i Lyngsalpene. Sin første renne, fra Tomasskard i Lakselvtindane kjørte han ned i 1978.

Sine hittil siste gjorde han i Rødbergtindområdet i 1989:

"De fleste lavinerna tyktes ha haft sitt ursprung uppe i veggerna på Store Fornestind, 1478 m. Deretter smøg vi upp så høgt som mulig under Centraltoppens rena 700-meters vegg. Der var snøn så brant att vi gick på grensen av vad stigfellarna och helklossarna klarade av. De siste 150 metrarna i topprennen var så branta att vi bar skidorna. Vinden och vyn mot sør var vintrigt gråkall. rena aprilvedret. Stortinden och Tigertinden dominerade blickfångte bamsigt, totalt och pyramidalt. Utforsåkningen startade med en utmaning. Lutningen tilsammans med tung genomslagsnø drev frem svetten men også tekniken. Sedan blev underlaget fastare. Lavinknølarna pressade fram mjølksyra i låren. Lutningen, storleken og ramen høll klar Chamonixklass. Och sådant er ju Lyngen".

Siste års fokusering og oppblomstring av telemarkskjørings har bidratt til å øke interessen for denne grenen av tindefriluftslivet. Undertegnede har flere sommerettermiddager pakket skiene på biltaket etter jobb, og lagt veien mot Lyngen. Etter noen timers svette og slit står man så ved midnatt på toppen. Deretter er det bare å spenne på seg skiene og la seg innfange i telemarkssvingenes fartslek.

Breene har også trukket til seg besökende. Opp gjennom årene er det av ulike organisasjoner (Nord-Norsk klatreskole, Fjellsportgruppa i Troms Turlag, Røde Kors, Forsvaret etc.) blitt arrangert brekurs. Mest populære åsted har vært Lyngsdalen. Det har også vært avholdt ulike typer alpine redningskurs. Men for de fleste er nok breene bare en del av veien, og ikke noe mål i seg selv.

Idag opplever vi et variert tindefriluftsliv i Lyngsalpene, sommer som vinter. Om sommeren er det snøbakkene, breene, egger og teltleirne i dalene som er det mest innbydende. Om vinteren er det skiturene over breene, gjennom passene og opp på tindene som lokker. For de mer seriøse er det å starte fra byen midt på natta, begynne turen i lyset fra hodelykta, få dagslyset midt i veggen for å ende på toppen i nytt mørke.

Det er muligheter for alle som vil la seg innvi.

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

1990 årene: da det kommersielle tindefriliuftsliv oppdager Lyngsalpene.

26 september 1991 kunne vi i Nordlys lese om tyskeren Hans Klersis planer om å anlegge European Business School (EBS) i Lyngen: Her skulle man stresse ned europeiske bedriftsledere. Eller som Klersi sa: *"Fra første dag skal deltakerne slappe av fra den stressen de sliter med i sine jobber. Her skal de klatre i fjell, lære teori, få kondisjonstrening, dra på padletur og ut på sjøen. Man skal kort og godt komme bort fra sivilisasjonen."*

Han ønsket i mest mulig uberørt natur å bygge et par 200 kvadratmeters bygninger og anlegge eget kraftverk. Totalt skulle det i løpet av kjøres rundt 17 kurs med 5-600 deltakere.

Saken skapte debatt.

Lyngen kommune ønsket foretaket velkommen mye utfra mulighetene til arbeidsplasser. Imidlertid var lokaliseringen et problem. Skolen ønsket primært en lokalisering midt inne i Lyngsalpene, noe som ikke ble akseptert av miljøvernmyndighetene. Årsaken ligger hovedsakelig i at Lyngsalpene er foreslått som nasjonalpark, og den ønskete lokalisering lå innenfor de foreslalte nasjonalparkgrenser.

Samtidig med dette jobber kommunene tilknyttet Lyngenhalvøya med en bruks- og verneplan for området.

Idag er utfallet blitt at EBS får etablere seg i Lyngen og bygge i Fastdalen, noen kilometer fra eksisterende vei.

Lyngen kommune satser på turisme for å øke inntektene. "Lyngen Adventure" er et firma etablert på Lyngseidet som driver og arrangerer ulike typer opplevelseferier, deriblant bre- og fjellvandringer. En del av disseturene foregår med bruk av snøscooter.

Også andre i Troms driver med ulike typer kursing; bre- og klatrekurs. Vi opplever også at bl.a svenske og italienske turistforetak arrangere turer opp til Lyngen.

Så får vi se om dette er innledningen til en ny æra Lyngsalpene tindefriliuftshistorie.

For å skrive om et kjent sangrefreng: "It is a long way from Mrs. Le Blond to Hans Klersi.

Fra naturkatedral til idrettsarena??

TINDEFRILUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

De siste ord.

Skal vi beskrive tindefriluftslivet i Lyngsalpene med få ord blir det: det er et liv på naturens premisser....fremdeles.

Lyngsalpene fremstår anno 1992 med noe av den jomfrueligheten som preget lufta da de første tinderomantikerne begynte å utforske området. Vi kan fremdeles vandre inn i fjellene og få oppleve ensomheten og den katedrale storheten

De siste år er det kommet til noen hytter i området med muligheter for overnatting. Men skal du inn til de innerste hjerterøttene, må du stole på deg selv og ditt utstyr.

Men kanskje står vi nå på terskelen til en ny tidsepoke for Lyngsalpene. En epoke der det er kapitalen som for mange blir bærebjelken for tindefriluftslivet. Zapffes "Die Norwegische Apparatlandschaft" lurer i de mørke, skyggefulle bakgårdar.

Noen har sammenlignet Lyngsalpene med både Himalaya og Alpene. Det blir man selvsagt smigret av. Men vil vi få oppleve den dagen Lyngseidet fremstår som Nordens svar på Chamonix med gondolbane opp på Goalsevarre???

Det er aldri for sent å snu!

Lyngenfjeld.

AV Peter Wessel Zapffe.

*Den gamle gåde-svangre verdensskodde
 i elemneter skiltes vældid ad
 og bryndetunge skaperkræfter sådde
 sin stjernerogn i melkeveiens bad
 -og Kaos kokte, levret sig og flådde
 sig fra krystallets første hjerneblad
 - og Stenen sprang, i mulmets nat fulbåret
 mot lyset frem, til verdensemne kåret.*

*Og mineralet hersket i æoner
 av høi, nirvana-salig eksistens
 og prydet sig med nye tindekroner
 i alltid stigende, viril potens.
 Og ingen fiende slynget mot dets troner
 Evolutionens verdens-pestilens,
 - før vind og væte, lønlig sammensvoret
 med listig kløkt fortolket skaper-orDET.*

*Da sprang et sandkorn fra titanenes pande
 - ett til, of endau ett, og tusen til-
 og havet drev utrættelig sit spill
 og malte sten til milelange strande-
 og kjæmpen vred sig under smertens ild
 mens såret grov sig ut til brede lande
 hvor dyp, jomfruelig og solvarm jord
 lå blottet for det næste skper-ord.*

*En vårdag suste Livets cheubim
 i strålestorm fra syd mpt øde volder
 og sendte skur på skur av modne kim
 som pilekudd i sårets dype folder-
 og havet fyldte sommerluknepoller
 med kryp og krav i endeløse stim-
 Da undret kjæmpen sig - hvad mon de vilde -
 Men skabbet bet sig fast og vokste stille.*

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

*Og jorden som var sten, blev grønne blade
 og bladene blev kjød, og kjødet sind,
 og sindet måtte elske, lide, hade,
 og vælge sine veie som en blind -
 i glæden vugge som en ung najade
 og stivne bratt i høstens skarpe vind -
 forgjæves famle efter sikkert fæste
 og selv i døden længte mot det næste.*

*Da tårnet Fjeldet et uhyre Nei
 av mægtig ur og jøkler imot himlen
 og brøt sig brølende en blodig vei
 til havets hjerte tvers igjennem stimlen -
 og jungelen blev atter øde hei
 så knapt en rotte var igjen av vrимlen.
 - i tusen sekler var dets ro beleiret;
 nu pustet fjeldet ut. Det hadde seiret.*

*Men nye bølger skyller frem fra syd
 med solhvervs-rytme og i krappe skavler,
 en brem av strålespyd og morgen-lyd
 med brus av sol-skum over hvite gavler -
 der nye slechter kravler, skravler, avler
 og blir utallige til gudens pryd,
 og bygger lag på lag av død og fødsel
 og kvæler fjeldet med et bjerg av gjødsel.*

*Dog endu hænder det, at klippen reiser
 sig ung og rank i naken majestæt
 og ryster av sig Livetsrusk og kneiser
 i blank og tidløs likegyldighet -
 og spidder månen på sit horn og vet
 at orm og træ og træl og verdenskeiser
 er bare som et fotefari sandet,
 er bare som en krusning over vandet.*

*Og derfor fører han fra Livets land
 et tinde-tog mot Nord, der nattegloden
 er sunket bak en evig isblå rand,
 en kyst hvor bare stillheten og døden
 er vidne til den høje nordlysbrand.
 Han aksler jøkel-kappen. - Verdensnøden
 forsvinder bak ham mens han langsomt skrider
 igjennem vinetrhav mot glemte tider.*

IIS-ØXEN

(Fritt etter Petter Dass og Peter Wessel Zapffe)

*Hvad Fjer-pennen er for en aandelig Kvinde
-hun dypper i Hornet saa ofte hun kan,
sit snehvide Ark at bedække.*

*Hun ved at hvad Ord hun i Blækket har skabt,
det er hun indvundet, kan aldrig gaa tabt
som Tegn paa, hvor høit hun kund` række-*

*Det er og en Iis-øx for Fjeldenes Ven:
I Sandhed, hun kom ikke langt uden Den,
men hjemfaldt til Sorrig og Vaande:
Hvad Foden hun skaffed` ved møiefuld Iid,
det skulle hun miste i hastelig Gliid,
om ikke en Øx var tilhaande.*

*Thi Fjeldet hun giver en temmelig Onn
med hængende Flauger og styrrende Fonn
som ingen Kvindes Fod kan bestige.
Dog gaves ei Mennesken Visdom omsonst;
de haver optænket en synderlig Konst
de Tinder med List at bekrike:*

*Saa svinger hun Øxen med veløved` Arm,
en Syssel der holder hun rygende varm,
langt meer en de hjemlige Ovne.*

*Hun kiler Herr Urian udi hans Skjæg,
den Gamle, han mumler om Dyvel og Klæg
naar Iisen han kjender at klovne.*

*Men Fjeldkvinden stiger med Mod udi Bryst,
haandterer sin blinkende Redskap med Lyst,
snart staar hun paa Tinden hin høie.
Da skuer hun vidt over Riger og Land,
og ingen i verden sig fryder som hun
naar Himlene leer i hennes Øie.*

*Og har hun i Kroppen den riktige Aand,
hun løfter den staalblanke Ven i sin Haand
og klapper ham under hans Hage.
O liftigt at skrives i Klatrerens Laug!
De Piger og Karle, som dandse på Flaug
ved Sommer har lystelig` dage.*

LITTERATURLISTE OVER AKTUELLT STOFF TILKNYTTET TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

En del forklaringer til lista:

Alpine Journal er utgitt av Alpine Club i England
Bergsport er medlemsbladet til klubber tilknyttet Svenska Klatterförbundet.
Climbers Club Journal utgis i England.
Fjellklubbsnytt er medlemsbladet til Svenska Fjellklubben.
Mestre Fjellet utgis av Norsk Høgfjellsskole på Hemsedal.
Norklatt er tidsskrift til norske klatrekubber.
Norsk Fjellsport utgis av Norsk Tindeklubb.
Stein & Stegjern er medlemsbladet til Tromsø Klatrekubb.
Til Fjells er årboka til Svenska Fjellklubben.
Utemagasinet er et svensk friluftslivsmagasin.
Österreichische Alpenzeitung utgis av Den østerriske alpeklubb.

Alpine Journal (1899). New Expeditions 1899; Sørkjord District. s.615-620.

Billing, G. (1947). Nordnorska glimtar sommaren 1946. Til Fjells 1947
s. 19-30

Bohne, H. (1982). Lyngsalpene på langs. Troms Turlags Årbok s135-143.

Bregruppa i DNT (1992). Breföreren. s.9.1-9.13

Caspari, J. (1896). Turistruter fra Lyngenhalvøen og tilgrænsende fjeldpartier
i Tromsø amt. DNT` s årbok 1896 s.39-60.

Caspari, J. (1899). Nogle nye fjeldbestigninger og fjeldovergange paa
Lyngenhalvøen. DNT` s årbok 1899 s.43-61.

Endell, K. og Martin, W. (1912). Neue Hochturen am Lyngenfjord
(Arktisches Norwegen). Österreichische Alpenzeitung nr 855
s.109-118.

Falkner, P.R. (1952). Mountains of Lyngen. Climbers Club Journal
s.17-22.

Falkner, P.R. (1954). Some new climbs in Lyngen. Climbers Club Journal
s.318-326.

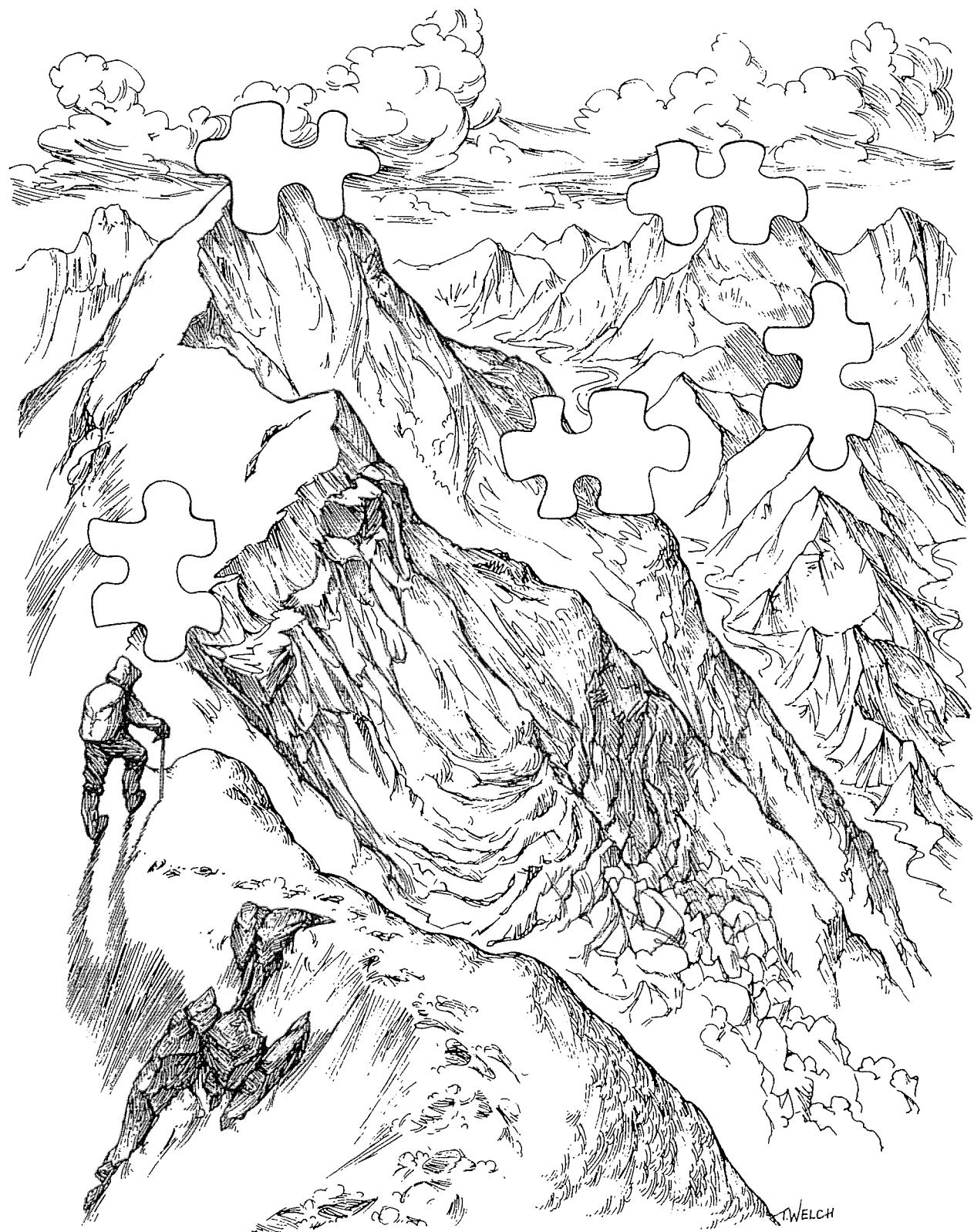
- Gellatly, G m.fl. (1986). Movement on the ice front.
The Geographical Magazine s.294-299.
- Hastings, G. (1898). New Expeditions 1897; Northern Norway,Lyngenfjord District, Alpine Journal, vol XIX s.65-66
- Hastings, G. (1899). New Expeditions 1898; Lyngendistrict. Tromsø Amt. Alpine Journal vol XX s.611-615.
- Hastings, G. (1898). New Expeditions 1898; Northern Norway, the Lyngen District. Tromsø Amt. Alpine Journal vol XIX s.356-363.
- Hedlund, Å. (1974). Haute Route på Lyngen. Bergsport 1, 1974 s.4-7.
- Hedlund, Å. (1981). Tankar runt Jiekkevarri. Til Fjells 80-81 s.19-26.
- Hedlund, Å. (1985). Alpina skidturer. Til Fjells 84-85 s.65-75.
- Hedlund, Å. (1989). Rödbergtind på skidor. Fjellklubbsnytt okt. s.16-21.
- Hedlund, Å. (1989). Gillis Billing. Bergsport okt s.4-9.
- Hedlund, Å. (1991). Gå rundt ett berg. Utemagasinet 3, s.56-59.
- Hedlund, Å. (1991). Natur Extrem. Utemagasinet 5 s.50-53.
- Hellstrøm, H. (1974). The all-Swedish Lyngen Winter Expedition.
Bergsport s.4-7.
- Hole, P. (1971). *Svimlende glede*. Gyldendal Norsk Forlag. 136 sider.
- Johnsen,B. (1987). De tidlige årene. Norklatt nr.4 s.12-15.
- Johnsen,B. og Skjerven,O. (1984). *Lyngsalpene*. Universitetsforlaget, Oslo. 112 sider.
- Johnsen,B. (1991). *Jotunheimens Stortopper*. Norsk Tindekubb, Oslo. 272 sider.
- Keenlyside,F. (1975). *Peaks and pioneers*. Elek Ltd., London. 248 sider.
- Le Blond, Mrs. A. 1908. *Mountaineering in the land of the midnight sun*. T.Fisher Unwin, London. 304 sider.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

- Main, E. (1898). New Expeditions 1898; Norway, Lyngenfjord District. Alpine Journal vol XIX s.257-261.
- Miljøverndepartementet (1992). Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge. St.meld. nr.62.
- Mountain Holidays in Norway.* (1963). s.142-173 . John Griegs Trykkeri, Bergen
- Møller, J. m.fl. (1986). *Kvartærgеologisk verneverdige områder i Troms.* TROMURA nr.49. Universitetet i Tromsø. 299 sider.
- Mørup, S. (1971). Lyngen 1970. Mestre Fjellet 1971 s.10-12.
- Negri, C. (1955). Aspects of winter mountaineering in the Northern Arctic. Alpine Journal, vol 50, s.276-279.
- Nesheim, S. (1987). Vinterklatring i Lyngen. Stein & Stegjern nr.1 s. 11-12.
- Nystrøm, J. (1981). Lyngen och Kebnekaise. Til Fjells 80-81 s.27-35.
- Nordahl, E. (1990). Norges fineste skitur. Fjellklubbsnytt nr.3 s. 4-6
- Prytz, U. (1987). Fra tindesportens ungdom i Tromsø. Norklatt nr.4 s.9-11.
- Rawlence L.C. (1899). New Expeditions 1899. Alpine Journal, vol XX. s.47-48
- Ripman, T. (1985). Kjosenfjell. Stein & Stegjern nr.1 s.3 -6.
- Santesson, G. (1948). Svenskar i de norska högfjellen. Norsk fjellsport 1948 s.35-44
- Santesson, G. (1977). Klätterminnen och bergbestigarprofiler från trettio- och fyrtiotalen. Til Fjells 1977 s.18-25.
- Santesson, G. (1990). Gillis Billing 1916-1989. Fjellklubbsnytt 1, 1990 s.12-17.
- Sheridan, J.M.G. (1975). Winter climbing in Lyngen. Alpine Journal vol. 80, s.67-69.
- Skjerven, O.(1983). Vinter i nord. Norsk Fjellsport 1983 s.120-131.

TINDEFRI LUFTSLIVET I LYNGSALPENE.

- Slingsby, W.C. (1898). Mountaineering in Arctic Norway. Alpine Journal vol XIX s.414-437.
- Slingsby, W.C. (1941). *Norway - The northern playground*. Basil Blackwell, Oxford. 227 sider.
- Stenberg, G. (1975). Jämtar i Lyngenalperna. Bergsport 1975 s.18-21.
- Styles, S. (1954). *Mountains of the Midnight Sun*. Hurst and Blackett, London. 208 sider.
- Tauern, O.D. (1908). Fjeldture i Tromsø amt. DNT` s årbok 1908 s.31-38.
- Vikstrøm, J. (1991). Relaxcenter hotar Lyngen. Utemagasinet 1991 s.16-19.
- Vorwerg, O. (1889). Aus Lyngen. DNT` s årbok 1889 s.41-53.
- Weir, T. (1953). *Camps and climbs in Arctic Norway*. Cassell and Company Ltd., London. 87 sider.
- Zapffe, P.W. (1942). Gruntræk av fjeldbestigningens historie i Troms fylke. DNT` s Årbok 1942 s.63-70
- Zapffe, P.W. (1976). *Barske Glæder*. Gyldendal Norsk forlag, Oslo. 148 sider.

måtte også fremtiden gi oss alle
muligheter til å sette sammen
vårt tindepuslespill